

Een boekje open over zwerfafval

Nederland steeds schoner

We zijn op de schone weg...

Op veel plekken in het land is het schoner op straat dan enkele jaren geleden, toen we het startsein gaven voor het Impulsprogramma Zwerfafval. Ik zie dat met eigen ogen en de laatste metingen van de actuele zwerfafvalsituatie in ons land bevestigen die indruk. De onderzoekers geven ons land zelfs een rapportcijfer 7,7 voor netheid. Een ruime voldoende dus.

Toch zijn we er nog niet. Enkele specifieke gebiedstypen vergen nog onze speciale aandacht. Het gaat hierbij om winkelcentra, OV-gebieden, omgeving van scholen en parkeerplaatsen. Bovendien vindt meer dan de helft van de Nederlanders het niet schoon. Nederland is feitelijk schoner, maar we 'zien' het (nog) niet.

Het op 1 januari 2010 gestarte Focusprogramma Zwerfafval, de opvolger van het Impulsprogramma, richt zich dan ook juist op de aanpak van de meest vervuilde gebieden en een hogere tevredenheid bij de burgers. De VNG werkt hierin weer hand in hand met VNO-NCW.

Ik ben ervan overtuigd dat we daarin slagen. In het hele land 'gonst' het van de zwerfafvalactiviteiten bij gemeenten, organisaties, bedrijven én burgers. We zijn absoluut op de goede weg. Of beter: de schone weg...

Sandra Korthuis
Directieraad VNG

Inhoudsopgave

Voorwoord	1	OV-gebieden	30
		Zwerfafval in OV-gebieden	30
Inleiding	5	Burgers vinden OV-gebieden niet schoon	30
		Belangrijkste oorzaken van de vervuiling in OV-gebieden	30
1 Zwerfafval gemeten	6	Focusprogramma en OV-gebieden	32
Meetmethode	6		
Onderscheid tussen grof en fijn zwerfafval	8	Schoolomgeving	34
Meetresultaat per gebiedstype	11	Zwerfafval in schoolomgevingen	34
Zwerfafval bestaat met name uit verpakkingen	11	De schoolomgeving is redelijk schoon, toch veel ergernis	34
		Via school, huis en winkelcentrum: de snoeproute	34
2 De burger en zwerfafval	14	Focusprogramma en schoolomgevingen	36
Meetmethode zwerfafvalbeleving burger	14		
Burgers vinden Nederland schoner	17	Parkeerplaatsen langs snelwegen	38
Hoe dichterbij huis, hoe schoner men het vindt	17	Zwerfafval op parkeerplaatsen	38
Woonwijken 't schoonst, parkeerplaatsen 't vuilst	18	Burgers ervaren de de parkeerplaatsen als niet schoon	40
Binnensteden: grote invloed op schoonbeleving	20	Focusprogramma en OV-gebieden	40
De meeste Nederlanders gooien naar eigen zeggen nooit iets op straat	23	Meer info	40
Opmerkelijke uitkomsten	24		
Ergernis zwerfafval vermindert	24	4 Zwerfafvalbestrijding: een leidraad voor gemeenten	41
		Inspelen op onderliggende mentaliteit	41
3 Focusprogramma Zwerfafval 2010-2012 en Gemeente Schoon Winkelgebieden	26	De mentaliteitsprofielen:	41
Zwerfafval in winkelgebieden	27	De grootste 'vervuilers' zijn opwaarts mobiele en gemaksgoerienteerden	42
In de praktijk: doeltreffend beheer in Hoogvliet	28	De traditionele burgerij ergert zich het meest	42
Belangrijkste oorzaken ontstaan van zwerfafval in winkelgebieden	28	Vooral de traditionele burgerij ruimt zelf op	42
Focusprogramma en winkelgebieden	29	Aanpak aan de hand van mentaliteitsprofiel loont	42
		Colofon	44

Inleiding

Nederland wordt steeds schoner. Dit blijkt uit de metingen van 2009 in vergelijking tot 2008. En dat was ook de gezamenlijke uitdaging voor de partijen in het Impulsprogramma Zwerfafval: het ministerie van VROM, de VNG en VNO-NCW en uitvoerders Agentschap NL en Stichting Nederland Schoon. In 2009 hebben onderzoekers weer intensief gemeten waar in Nederland zwerfafval ligt en waar het uit bestaat. Ook is ieder kwartaal aan burgers gevraagd hoe zij het zwerfafval beleven.

De resultaten van de objectieve meting, subjectieve meting en van het onderzoek naar de oorzaken van zwerfafval in 2009, zijn in dit boekje gebundeld. De objectieve meting is uitgevoerd door adviesbureau Oranjewoud, de subjectieve meting is uitgevoerd door onderzoeksbureau Motivaction en het onderzoek naar de oorzaken van zwerfafval is uitgevoerd door adviesbureau IPR-NORMAG.

In 2010 heeft het Focusprogramma Zwerfafval (2010-2012) het succesvolle Impulsprogramma Zwerfafval opgevolgd. Naar aanleiding van de meetresultaten uit 2008 en 2009 is er een aantal aandachtsgebieden geformuleerd: winkelgebieden, OV-gebieden, schoolomgevingen en parkeerplaatsen. De activiteiten in het Focusprogramma die gericht zijn op gemeenten zullen onder de naam Gemeente Schoon worden uitgevoerd. Dit programma zal de komende jaren de focus leggen op de meest vervuilde gebieden of gebieden die de beleving van de burgers sterk beïnvloeden. Het doel van dit programma is om de opgedane kennis en ervaring over zwerfafval, in drie jaar tijd te verankeren bij gemeenten en gebiedsbeheerders. In dit boekje is daarom speciaal de aandacht gevestigd op het zwerfafval in die focusgebieden: wat ligt er, waar komt het vandaan, hoe denkt de burger over die gebieden maar ook, wat draagt bij aan de oplossing? Ook houding en gedrag van mensen speelt een grote rol. In het laatste hoofdstuk wordt daarom ingegaan op hoe verschillende type burgers tegen zwerfafval aankijken en hoe dat inzicht gebruikt kan worden om zwerfafval effectiever aan te pakken.

1 | Zwerfafval gemeten

Onderzoekers hebben sinds 2007 op meer dan duizend locaties in Nederland metingen verricht naar de hoeveelheid zwerfafval. Ten opzichte van 2008 is de hoeveelheid zwerfafval, en dan met name het grof zwerfafval, afgenomen. Voor fijn zwerfafval blijft de hoeveelheid ongeveer gelijk. De schoonste plekken in Nederland zijn woonwijken van kleine gemeenten. Het meeste zwerfafval wordt aangetroffen op parkeerplaatsen langs snelwegen en bij stations en OV-haltes. Bijna de helft van deze hoeveelheid zwerfafval bestaat uit verpakkingen.

Meetmethode

Voor het objectief meten van zwerfafval in Nederland is een geëigende methode gebruikt. Onderzoekers hebben elk kwartaal op vaste locaties in vijftien type gebieden metingen verricht. Gebiedstypen, zoals winkelgebieden, woonwijken, bedrijventerreinen, OV-gebieden, recreatiegebieden en parkeerplaatsen. Binnen een gebied van honderd bij honderd meter is er gezocht naar de drie vuilste plekken grof zwerfafval. Daarna is binnen een gebied van één bij één meter het fijn zwerfafval gemeten. Aan de hand van deze hoeveelheid zwerfafval wordt een score toegekend van A+ (zeer schoon) tot D (zeer vuil).

In de afgelopen twee jaar is gemeten op meer dan 1.000 locaties in heel Nederland.

< Verscheidene gemeenten passen dezelfde methode toe om zwerfafval in kaart te brengen. Op basis van de meetresultaten passen de gemeenten hun reinigingsbeleid aan.

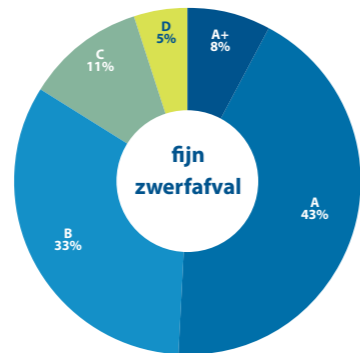
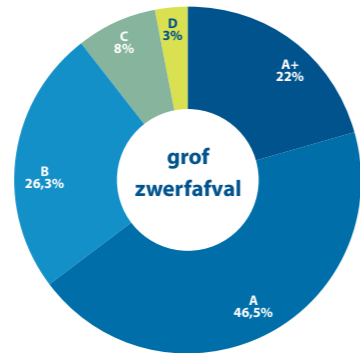
Schoonheidsgraad	Eenheden zwerfafval	Normeringsbeeld CROW
A+ zeer schoon	0	
A schoon	1 tot en met 3	
B matig schoon	4 tot en met 10	
C vuil	11 tot en met 25	
D zeer vuil	Meer dan 25	

Onderscheid tussen grof en fijn zwerfafval

De onderzoekers kijken niet alleen naar de hoeveelheid zwerfafval, maar ook naar de samenstelling. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen grof en fijn zwerfafval. Grof zwerfafval heeft een doorsnede van minimaal tien centimeters, zoals grotere verpakkingen. Fijn zwerfafval is kleiner dan tien centimeter, zoals een papierpropje, een sigarettenpeuk of een kauwgom.

Meetresultaat: een royale voldoende

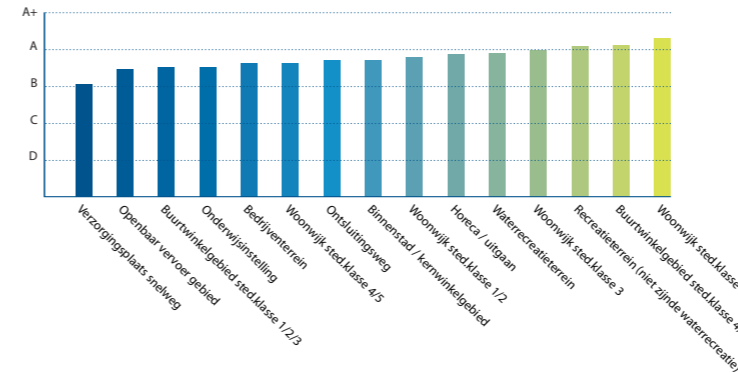
In 2008 en 2009 zijn er op meer dan duizend locaties metingen verricht. Voor zowel grof als fijn zwerfafval 'scoort' ons land een royale voldoende. Een gemiddelde schoonheidsscore van 3,8 in 2009 in vergelijking tot de score van 3,7 in 2008. De schoonheidsscore van fijn zwerfafval is niet veranderd: zowel in 2008 als 2009 een 3,4. De onderzoekers hebben 68,5% van de meetlocaties met een A (schoon) tot A+ (zeer schoon) gewaardeerd. Dit is een duidelijke verbetering ten opzichte van het jaar 2008 (63%). Bij fijn zwerfafval is ruim 50% van de meetlocaties met een A (schoon) tot A+ (zeer schoon) gewaardeerd.

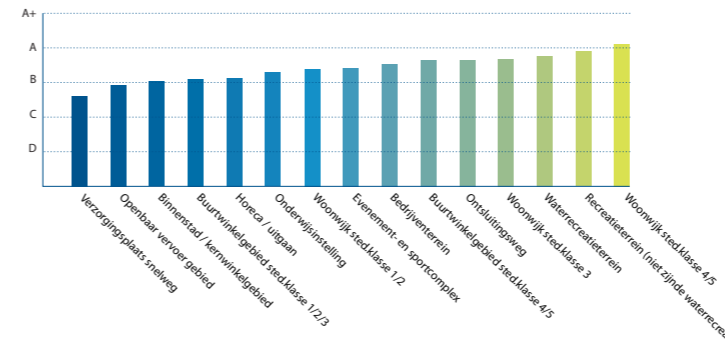
- A+ zeer schoon
- A schoon
- B matig schoon
- C vuil
- D zeer vuil

De gemiddelde verdeling over de vijf schoonheidsgraden voor grof en fijn zwerfafval.

Gemiddelde schoonheidsscore per gebiedstype (grof zwerfafval) in 2009

Gemiddelde schoonheidsscore per gebiedstype (fijn zwerfafval) in 2009

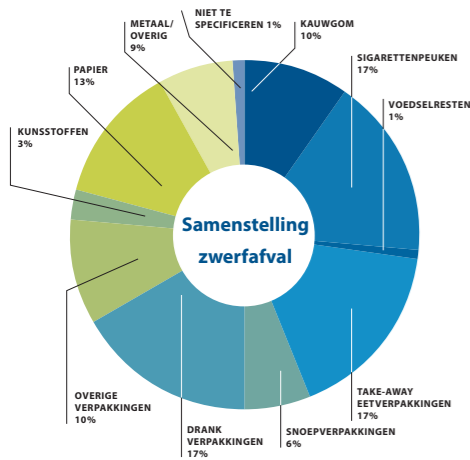
- A+ = zeer schoon
- A = schoon
- B = matig schoon
- C = vuil
- D = zeer vuil

Meetresultaat per gebiedstype

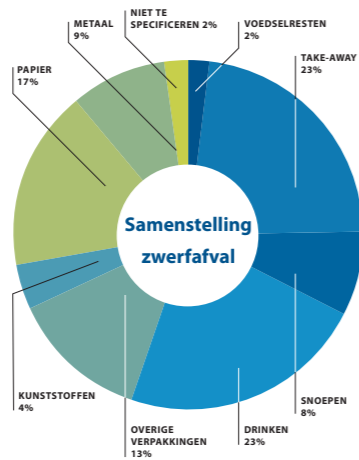
Per gebiedstype is er een verschil in resultaat. Woonwijken in kleine gemeenten zijn bijvoorbeeld het schoonst: een schoonheidsscore van 4,3 voor grof zwerfafval en een 4,0 voor fijn zwerfafval. Woonwijken worden op de voet gevolgd door buurtwinkelgebieden in kleine gemeenten. Parkeerplaatsen langs snelwegen en de OV-gebieden zijn het minst schoon: een score van 3,2 tot 3,5 voor grof zwerfafval en een score van 2,7 tot 2,8 voor fijn zwerfafval.

Zwerfafval bestaat met name uit verpakkingen

Wat er op Nederlandse bodem aan zwerfafval wordt aangetroffen is zeer divers. Dit blijkt uit de terugkerende metingen op verschillende locaties. Verpakkingen nemen bijna de helft van al het zwerfafval voor hun rekening. Het gaat dan vooral om blikjes, takeaway-verpakkingen, snoepwikkels, bekers, plastic flesjes en papier. Metaal en glas worden zelden aangetroffen. Bij de niet-verpakkingen gaat het vooral om sigarettenpeuken, kauwgom, papier en voedselresten. Ten opzichte van 2008 is er in de samenstelling van het zwerfafval niets veranderd.

Samenstelling zwerfafval (gemiddelde metingen 2008 en 2009) in %

Samenstelling zwerfafval exclusief kauwgom en peuken.

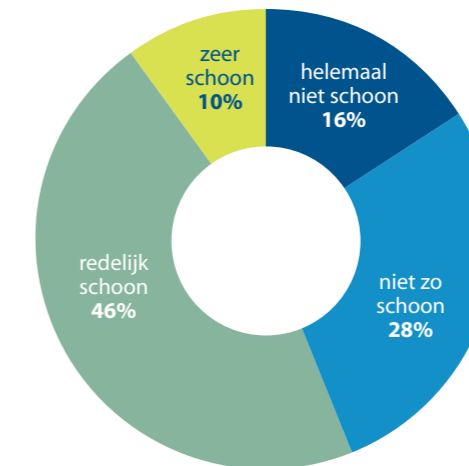
2 | De burger en zwerfafval

Uit de metingen in hoofdstuk één blijkt dat Nederland best schoon is. Maar wat vinden de burgers van de zwerfafvalsituatie? Uit een representatieve steekproef van duizend deelnemers, twee jaar geleden, is gebleken dat de helft Nederland niet schoon vindt. Nu, twee jaar later, is de ergernis een stuk minder geworden. Gemeenten blijven er hard aan werken om dit negatieve beeld verder te verminderen.

Meetmethode zwerfafvalbeleving burger

In de afgelopen twee jaar is de zwerfafvalbeleving door middel van enquêtes en interviews van duizenden burgers op de voet gevolgd. De vragen gingen onder andere over de beleving van zwerfafval in het algemeen, de irritatie aan zwerfafval en over speciale plekken, zoals de eigen woonplaats of straat. Er zijn inmiddels meetresultaten beschikbaar over vijf kwartalen. Omdat weersinvloeden en de verschillende seizoenen effect hebben op de resultaten van de meting, wordt in dit hoofdstuk alleen vergeleken tussen metingen in het derde kwartaal 2008 en derde kwartaal 2009.

Algemene zwerfafvalbeleving van Nederland, woonplaats en straat in gecombineerde score (eind 2009)

Burgers vinden Nederland schoner

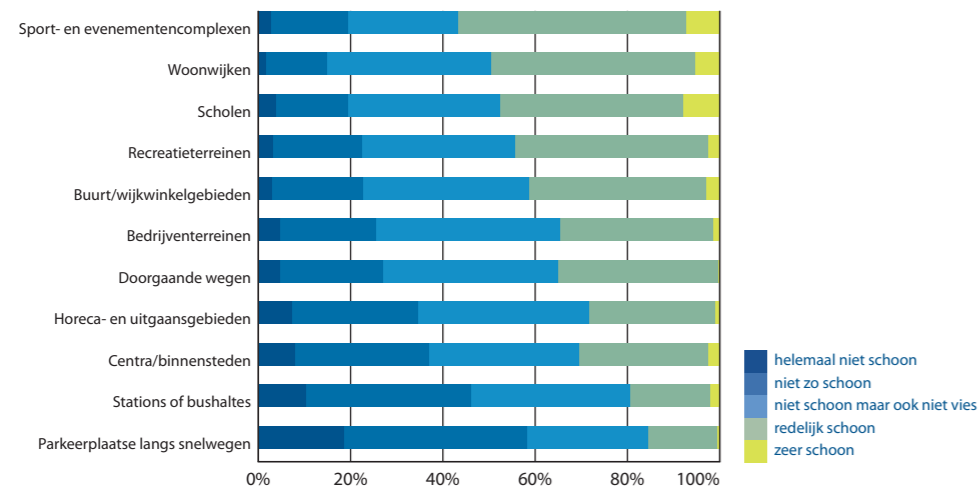
Sinds de eerste meting in 2008 is de beleving van zwerfafval (inclusief in eigen buurt) bij de burger verbeterd. 56% van de Nederlanders vindt ons land in het vierde kwartaal van 2009 redelijk tot zeer schoon. Dit is een lichte verbetering ten opzichte van de meting in 2008 met 52%.

Hoe dichterbij huis, hoe schoner men het vindt

Net als in 2008 vindt ruim 60% van de burgers hun eigen straat nog steeds het schoonst. Anders gezegd: hoe dichterbij huis, hoe schoner. De meeste burgers veronderstellen dat er in de eigen buurt vaker en beter wordt opgeruimd dan elders.

Woonwijken 't schoonst, parkeerplaatsen 't vuilst

Woonwijken, scholen en sport- en evenementencomplexen staan bovenaan als het gaat om de vraag: "Hoe schoon vindt u het hier?" De helft van de respondenten vindt het op die locaties redelijk tot zeer schoon. Ten opzichte van de vorige meting is de schoonbeleving op deze locaties zelfs licht verbeterd. Aanzienlijk slechter scoren de binnensteden, stations en bushaltes. Slechts 15% van de Nederlanders vindt parkeerplaatsen langs snelwegen (redelijk) schoon.

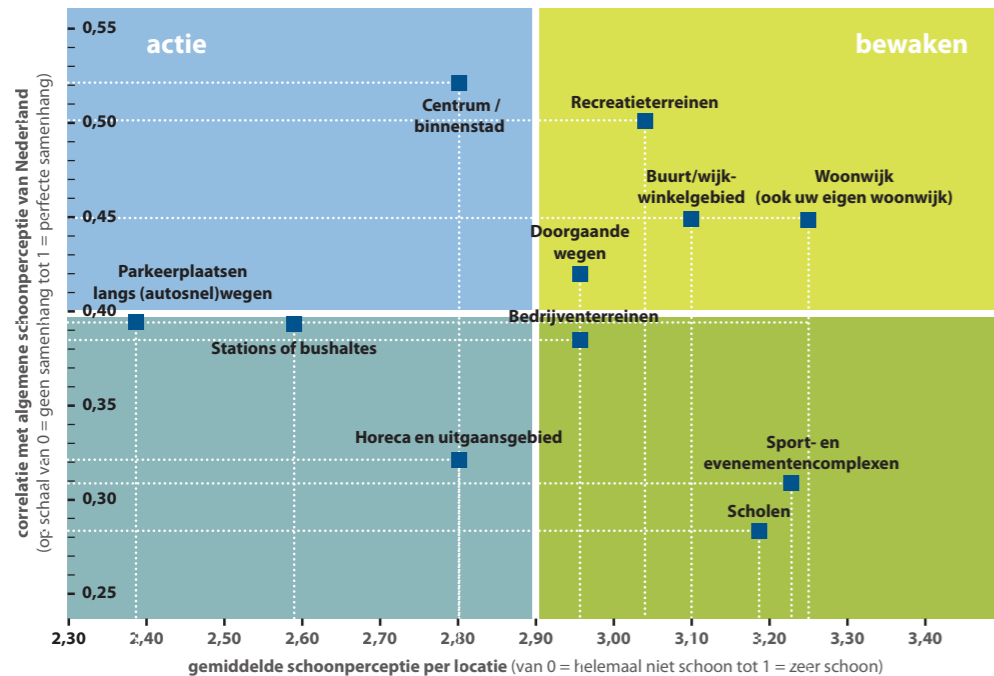

Schoonbeleving per gebied

Binnensteden: grote invloed op schoonbeleving

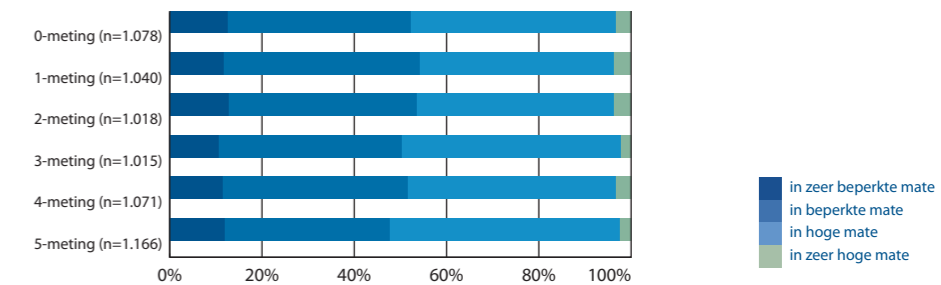
Een netjes opgeruimd centrum/binnenstad heeft een grote invloed op hoe schoon de burger Nederland (of de gemeente) vindt. Hoe schoner de binnenstad hoe eerder men het gevoel heeft dat Nederland schoon is. Dit geldt ook voor stations, OV-haltes en parkeerplaatsen. Er valt veel winst te behalen als deze locaties worden aangepakt.

De meeste Nederlanders gooien naar eigen zeggen nooit iets op straat

De meeste Nederlanders (61%) zeggen nooit zelf iets op straat te gooien, ook geen sigarettenpeuken. Ongeveer een kwart geeft toe wel eens papier of voedselverpakkingen weg te gooien. Als oplossing voor het zwerfafvalprobleem noemen 69% van de respondenten hogere boetes. Een jaar geleden was dat nog 74%. Ruim eenderde van de Nederlanders zegt zelf regelmatig zwerfafval op te ruimen. Maar 28% durft anderen aan te spreken op hun weggooigedrag en een kwart geeft toe zelf wel eens afval op straat te gooien, ook al weten ze heel goed dat het niet hoort.

Irritatie aan zwerfafval per gebied

Opmerkelijke uitkomsten

- Een kwart van de Nederlanders vindt het schoonhouden van de eigen omgeving vooral een taak van de overheid. Meer dan 80% voelt zich zélf verantwoordelijk.
- “Er zijn te weinig openbare afvalbakken”, meent 45%.
- 90% van de mensen vindt afval op straat gooien asociaal en de helft maakt vaak speciaal een omweg om afval in een afvalbak te gooien.
- Slechts 3% geeft toe het afval onderweg altijd op straat te gooien.

Ergernis zwerfafval vermindert

Veel Nederlanders storen zich aan zwerfafval, evenveel of zelfs meer dan aan vandalisme, hondenpoep en asociaal gedrag in het verkeer. Gelukkig is deze ergernis in de afgelopen twee jaar afgenomen. Een jaar geleden ergerde 83% van de respondenten zich dagelijks aan zwerfafval. Nu is dat 72%, een daling van 11%. Slechts een kleine groep (11%) heeft er hele grote problemen mee. Vooral zwerfafval in en rond recreatiegebieden, woonwijken, scholen, stations, bushaltes en parkeerplaatsen zijn voor velen (60 tot 70%) een ergenis. Lege eet- en drinkverpakkingen, kunststoffen en snoepverpakkingen storen het meest (zo'n 90%), sigarettenpeuken relatief het minst (ca. 50%)

3 | Focusprogramma Zwerfafval 2010-2012 en Gemeente Schoon

De focus op de minst schone gebieden

Voortbouwend op de resultaten en successen van het Impulsprogramma Zwerfafval (2007 – 2009), is begin 2010 het Focusprogramma Zwerfafval (2010-2012) van start gegaan. De partners van het Focusprogramma zijn VNO-NCW en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG). De uitvoerder namens de VNG is Agentschap NL en namens het bedrijfsleven is dat Stichting Nederland Schoon. Naar aanleiding van de monitoringsresultaten is ervoor gekozen om in dit nieuwe programma de focus te leggen op gebieden in Nederland die extra aandacht nodig hebben.

Deze probleemgebieden zijn:

- Winkelgebieden
- OV-gebieden
- Schoolomgeving
- Parkeerplaatsen langs snelwegen

Onder de noemer Gemeente Schoon richt Agentschap NL zich vooral op de ondersteuning van gemeenten in die gebieden die voor hen van toepassing zijn: winkelgebieden, OV-gebieden en schoolomgeving. Stichting Nederland Schoon zal de focus op de parkeerplaatsen leggen. Voor reinigingsinnovaties en opleiding van reinigers wordt samengewerkt met de NVRD.

Gemeente Schoon stelt zich ten doel om de zwerfafvalaanpak duurzaam te verankeren in het beleid van gemeenten en organisaties, de kennis en ervaring die afgelopen jaren is opgedaan wordt zoveel mogelijk verspreid en toegepast onder gemeenten.

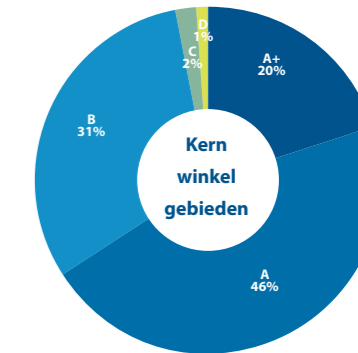
Winkelgebieden

Algemeen beeld: met name stedelijke buurtwinkelgebieden vuil

In winkelgebieden ligt relatief meer zwerfafval dan elders. Binnensteden hebben over het algemeen een gemiddeld schoonheidsniveau, buurtwinkelcentra in de meer stedelijke gebieden zijn vaker vuil. Buurtwinkelcentra in kleine gemeenten zijn echter weer uitgesproken schoon. Toch blijft ook daar extra aandacht nodig. De binnenstad is het visitekaartje van de gemeente en heeft een grote invloed op de schoonbeleving bij burgers. Over de hele linie zijn winkelgebieden sinds 2008 gemiddeld iets schoner geworden. Met name de winkelgebieden met de slechtste score (buurtwinkelgebieden in sterk stedelijke gemeenten) laten een forse stijging zien in schoonheidsniveau.

Zwerfafval in winkelgebieden

Het zwerfafval in kernwinkelgebieden of binnensteden bestaat met name uit papier (21%), sigarettenpeuken (18%), kauwgom (17%) take-away en eetverpakkingen (16%). In vergelijking met landelijke cijfers vallen er twee zaken op. Het aandeel kauwgom en papier is fors hoger in binnensteden en winkelgebieden. Het aandeel drankverpakkingen is in de binnenstad fors minder dan landelijk. Het papier bestaat met name uit bank-, parkeer- en kassabonnetjes.

A+ zeer schoon
A schoon
B matig schoon
C vuil
D zeer vuil

De gemiddelde verdeling over de vijf schoonheidsgraden voor grof zwerfafval.

Samenstelling: wat ligt er zoal?

Het zwerfafval in kernwinkelgebieden of binnensteden bestaat met name uit papier (21%), sigarettenpeuken (18%), kauwgom (17%) take-away en eetverpakkingen (16%). In vergelijking met landelijke cijfers vallen er twee zaken op. Het aandeel kauwgom en papier is fors hoger in binnensteden en winkelgebieden. Het aandeel drankverpakkingen is in de binnenstad fors minder dan landelijk. Het is niet verbazingwekkend dat het grote aandeel papier met name wordt veroorzaakt door bank-, parkeer en kassabonnetjes.

Burgers hechten aan schone winkelgebieden

Een schoon winkelgebied draagt onevenredig veel bij aan de algehele schoonbeleving. Dit geldt met name voor de binnenstad. Met andere woorden: een vuil stadscentrum beïnvloedt de beleving van de inwoner over de schoonheid van de gemeente. Dit is veel minder het geval bij een vuil bedrijventerrein. Momenteel vinden slechts 31% van de burgers de binnensteden schoon.

In de praktijk: doeltreffend beheer in Hoogvliet

In wijkwinkelcentrum Binnenban in Hoogvliet ligt weinig zwerfafval, dankzij doeltreffend beheer en goede samenwerking. Het gebied is reinigingsvriendelijk ingericht (weinig onnodige obstakels) en profiteert mee van de schoonmaakacties in het kader van het Keurmerk Veilig Ondernemen. Er wordt intensief machinaal en handmatig gereinigd en er staan voldoende aantrekkelijke afvalbakken op de juiste plekken. Het marktafval wordt doeltreffend aangepakt en ook de bedrijfsafvalinzameling is goed geregeld, waardoor er geen rommel ligt op de afvallocaties.

Belangrijkste oorzaken ontstaan van zwerfafval in winkelgebieden

In 2009 is er een onderzoek uitgevoerd naar de oorzaken van zwerfafval in onder meer winkelgebieden. Dit onderzoek heeft tot verrassende inzichten geleid over het ontstaan van zwerfafval in winkelgebieden:

- Het publiek dat in de binnenstad passeert of verblijft zijn met name recreanten en winkelend publiek. Het zwerfafval dat ontstaat hangt samen met de recreatiefunctie van de binnenstad. Verder komen er passanten in dit gebied, met name forensen.
- De bezoekersintensiteit kent een duidelijke piek in de middag (tussen 12.00 en 16.00 uur)
- Het grof zwerfafval dat wordt aangetrokken in het gebied is meestal gerelateerd aan producten die in het gebied worden verkocht (minder dan wat consumenten meenemen). De consument koopt een product in het gebied en consumeert dit direct waardoor er afval ontstaat.
- Grof zwerfafval ontstaat door:
 - take-away gerelateerd afval
 - winkelmateriaal (tasjes, verpakkingen)
 - horeca (met name verwaaiing uit terrassen)
- Vanaf de take-away en winkels wordt een afstand afgelegd voordat het zwerfafval ontstaat. Faciliteiten om het afval kwijt te kunnen zijn daarom van belang in het gehele gebied, niet alleen in de directe omgeving van het verkooppunt (consumptieduur-afstand).
- Verder ontstaat in binnensteden zwerfafval dat is gerelateerd aan het op straat opgestelde bedrijfsafval. Dit afval staat er soms lang wat een rommelige indruk geeft.

- Een modern gebied wordt als prettiger aangemerkt door de onderzoekers dan een historische binnenstad. Dit beeld wordt bevestigd door een lagere schoonheidsgraad in het historische gebied. Een verklaring is mogelijk het type bestrating (moeilijker te reinigen).
- Het fijn zwerfafval bestaat voor het belangrijkste deel uit sigarettenpeuken. Verder dopjes, snoeppapiertjes en bonnetjes (pin- en kassabonnetjes). Ook dit zwerfafval is gerelateerd aan het consumeren in dit gebied.
- Bij overdekte winkelcentra concentreert het zwerfafval zich bij de ingangen (veel sigarettenpeuken). Bij overdekte winkelcentra concentreert het zwerfafval zich bij de ingangen (veel sigarettenpeuken).

Focusprogramma en winkelgebieden

Het Focusprogramma biedt producten, handleidingen en werkmethodes om het zwerfafval in winkelgebieden aan te pakken. Op www.gemeenteschoon.nl is onder meer het volgende te vinden:

- Online quickscan winkelgebieden
- 10 gouden tips voor het winkelgebied
- Leidraad afvalbakken
- Ontwerpwijzer zwerfafval
- Factsheet handhaving winkelgebieden
- Binden aan zwerfafval: participatie winkeliers

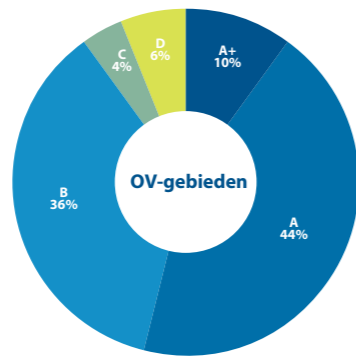
OV-gebieden

Algemeen beeld: OV-gebieden zijn erg zwerfafvalgevoelig

Op parkeerplaatsen langs snelwegen na zijn OV-gebieden de vuilste gebieden in Nederland. Die situatie is de afgelopen jaren niet verbeterd. Op stations en haltes zijn met name sigarettenpeuken, kauwgom en take-away en drankverpakkingen te vinden. Ook de burgers vinden de stations en haltes verre van schoon. Een belangrijke oorzaak is dat burgers weinig binding hebben met het betreffende gebied.

Zwerfafval in OV-gebieden

Bij stations en haltes liggen met name sigarettenpeuken (21%), kauwgom (17%), take-away verpakkingen (15%) en drankverpakkingen en papier (beiden 14%) op straat. In vergelijking met het algemeen beeld zijn in OV-gebieden met name kauwgom en sigarettenpeuken oververtegenwoordigd. Ook papier treffen we veel aan in OV-gebieden. Ook hier bestaat het grootste deel uit bonnetjes (43%), terwijl het aandeel kranten 'slechts' 8% is. Het meeste zwerfafval ligt doorgaans in het overgangsgedrag van station/halte naar openbare ruimte.

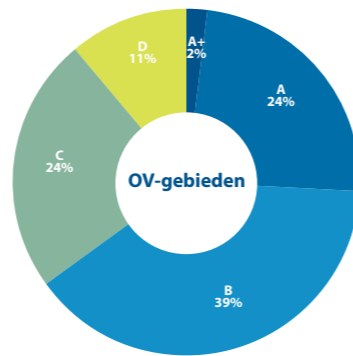

A+ zeer schoon
A schoon
B matig schoon
C vuil
D zeer vuil

De gemiddelde verdeling over de vijf schoonheidsgraden voor grof zwerfafval.

Burgers vinden OV-gebieden niet schoon

De beleving van burgers bevestigt de uitkomsten van de objectieve metingen ter plekke. Meer dan de helft van de bevolking vindt OV-gebieden niet schoon. Slechts 18% vindt ze redelijk schoon. Bijna 60% ergert zich hier in hoge mate. En dat terwijl OV-gebieden juist sterk bijdragen aan de schoonbeleving in een gemeente en het imago van het openbaar vervoer.

A+ zeer schoon
A schoon
B matig schoon
C vuil
D zeer vuil

De gemiddelde verdeling over de vijf schoonheidsgraden voor fijn zwerfafval.

Belangrijkste oorzaken van de vervuiling in OV-gebieden

Stations en haltes zijn doorgaans anonieme, sfeerarme overgangsgedrag. Reizigers verblijven er kort en hebben er geen betrokkenheid mee. Bovendien nemen reizigers in hun haast niet de moeite om naar een afvalbak verderop te lopen. Afvalbakken op stations worden goed gebruikt, maar zijn vaak overvol, dit heeft ook te maken met de piekmomenten op de stations waarop veel mensen in korte tijd gebruik maken van de prullenbak.

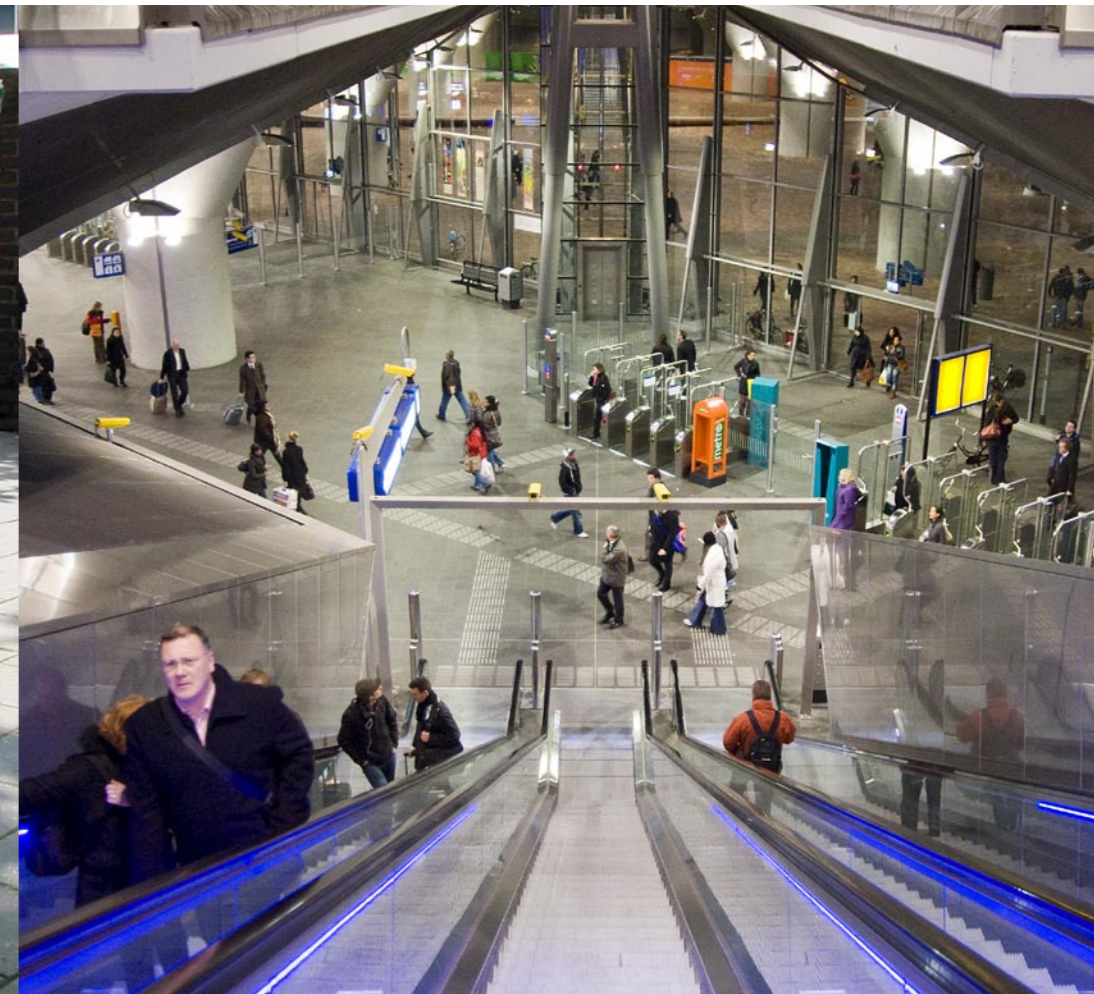
In de praktijk: goede afspraken in Enschede

In Enschede zetten gemeente, NS, justitie, politie en openbaarvervoerbedrijf samen de schouders onder een schonere en veiligere stationsomgeving. De afspraken en taakverdeling zijn vastgelegd in een convenant. De gemeente verzorgt de reiniging en het onderhoud van groen en straatmeubilair in de omgeving. De politie houdt intensief toezicht en Justitie vervolgt aangehouden overtreders. Soortgelijke convenanten zijn ook afgesloten in andere plaatsen, zoals Barendrecht, Den Haag en Nieuwegein. Resultaat: veel minder zwerfafval.

Focusprogramma en OV-gebieden

Het Focusprogramma biedt producten, handleidingen en werkmethodes om het zwerfafval in OV-gebieden aan te pakken. Op www.gemeenteschoon.nl is onder meer het volgende te vinden:

- Leidraad afvalbakken, hoofdstuk stations/OV
- Ontwerpwijzer zwerfafval
- Factsheet handhaving stations- en OV-gebieden
- Onderzoek OV: bestrijding zwerfafval
- OV-haltes

Schoolomgeving

Algemeen beeld: de schoolomgeving is relatief vuil, maar wordt schoner.

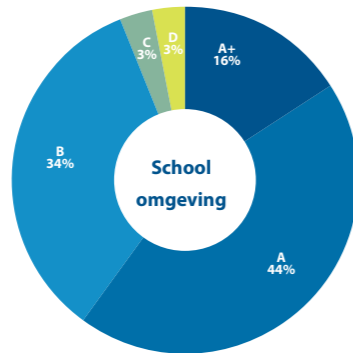
De schoolomgeving behoort tot de top drie vuilste gebieden. Wel zien we een positieve stijgende lijn; schoolomgevingen zijn in de laatste jaren gemiddeld iets schoner geworden. Rondom scholen ligt vooral meer kauwgom en papier.

Zwerfafval in schoolomgevingen

De samenstelling van het zwerfafval rond scholen komt redelijk overeen met het landelijk gemiddelde: 13% aan sigarettenpeuken, 12% aan kauwgom en 16% aan papier.

De schoolomgeving is redelijk schoon, toch veel ergernis

In de beleving van burgers is het rond scholen niet uitzonderlijk vies op straat. 48% vindt het daar redelijk tot zelfs zeer schoon. Uitgesproken vies, zegt slechts 4%. Toch geeft maar liefst 60% van de Nederlanders aan zich in hoge mate te ergeren aan zwerfafval rond scholen.

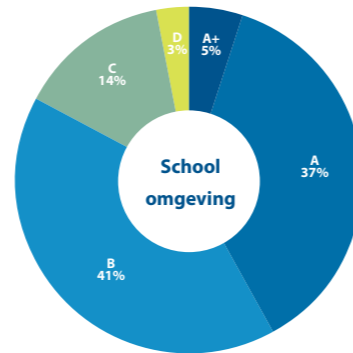

A+ zeer schoon
A schoon
B matig schoon
C vuil
D zeer vuil

De gemiddelde verdeling over de vijf schoonheidsgraden voor grof zwerfafval.

Via school, huis en winkelcentrum: de snoeproute

Wie kent ze niet, de routes die jongeren afleggen van en naar school, daarbij een spoor van afval achterlatend. Dit worden ook wel snoeproutes (Impulsprogramma) genoemd. Het is de weg die de leerling aflegt van huis naar school en vice versa, inclusief de route naar de supermarkt en snackbar tijdens en na schooltijd. Er ligt vaak herkenbaar zwerfafval zoals chipszakjes en

A+ zeer schoon
A schoon
B matig schoon
C vuil
D zeer vuil

De gemiddelde verdeling over de vijf schoonheidsgraden voor fijn zwerfafval.

energydrankjes. Door het probleem goed te analyseren en inzicht te krijgen in jongeren-gedrag, kan het met een integrale aanpak beheersbaar worden. Naast goede voorzieningen, zijn afspraken met scholen én winkeliers belangrijk. Handhaving kan als sluitstuk worden ingezet. Verschillende gemeenten deden de afgelopen jaren succesvolle ervaringen op met de methodiek die is ontwikkeld voor de aanpak van zwerfafval rondom scholen.

In de praktijk: succesvolle convenanten

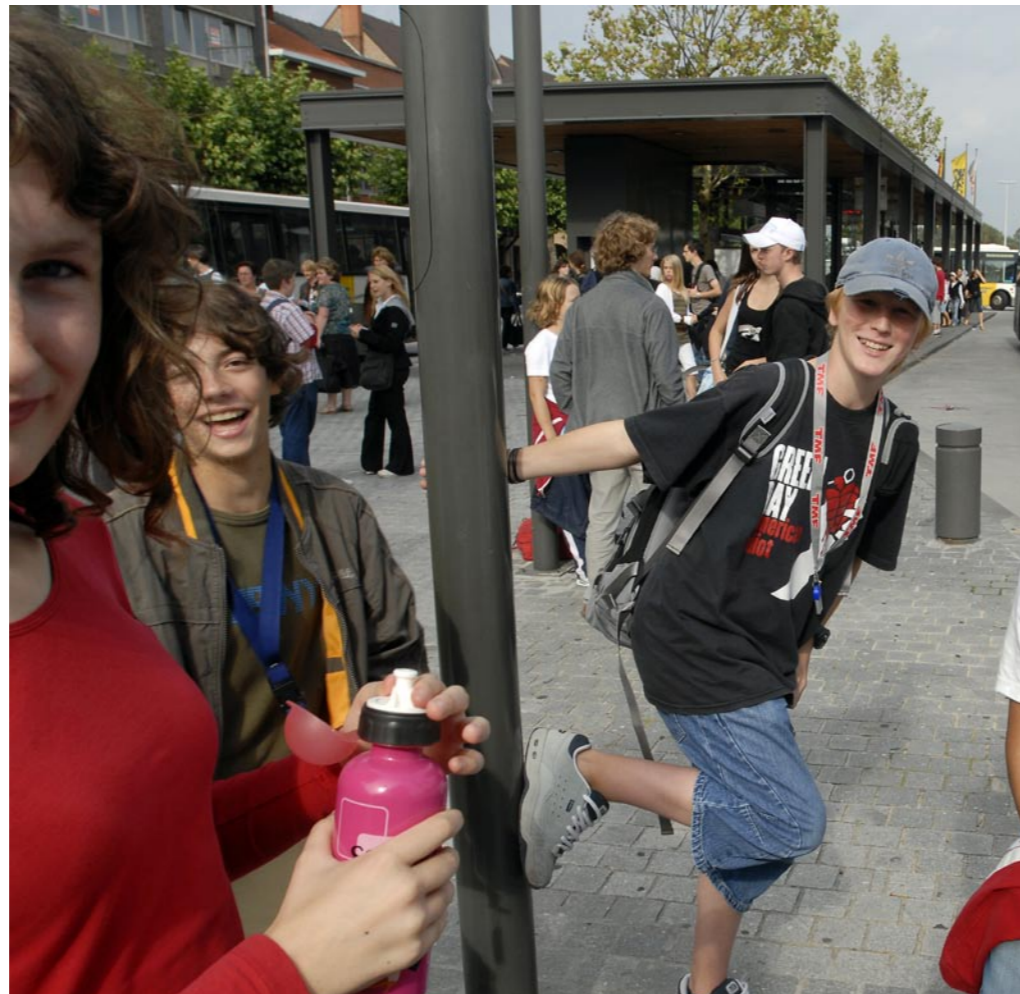
Diverse gemeenten hebben succesvolle convenanten gesloten met de plaatselijke scholen. In Deventer steeg de schoonheidsscore rond de scholen hierdoor met maar liefst een volle graad. Leerlingen kregen 'zwerfafalles', er werden ludieke opruimacties gehouden en langs de snoeproutes werden afvalbakken geplaatst die ook tijdig werden geleegd. Tijdens speciale handhavingsweken werden overtreders gewaarschuwd en uiteindelijk bestraft met een boete of een HALT-taakstraf. De samenwerking bij de opruimacties droeg fors bij aan de bewustwording bij de leerlingen.

Focusprogramma en schoolomgevingen

Het Focusprogramma biedt producten, handleidingen en werkmethodes om het zwerfafval in schoolomgeving aan te pakken.

Op www.gemeenteschoon.nl is onder meer het volgende te vinden:

- Online zelfscan snoeprouteaanpak
- Leidraad afvalbakken
- Ontwerpwijzer zwerfafval
- Factsheet handhaving jongeren
- Factsheet handhaving scholieren
- Onderzoek hotspots en jongeren
- Onderzoek jongeren en communicatie
- Kennisgids jongerengedrag en zwerfafval
- Scholenconvenant

Parkeerplaatsen langs snelwegen

Algemeen beeld: parkeerplaatsen zijn vuil en worden langzaam schoner

Het meeste zwerfafval wordt bij parkeerplaatsen langs snelwegen gevonden. Nergens is de concentratie van zwerfafval zo hoog als hier. Wel is de situatie sinds 2008 licht verbeterd. Langs snelwegen worden vooral take-away-verpakkingen, sigarettenpeuken en drankverpakkingen gevonden. Ook de burger ervaart de parkeerplaatsen als zeer vuil.

Zwerfafval op parkeerplaatsen

Op parkeerplaatsen liggen take-away-verpakkingen (22%), sigarettenpeuken (21%) en drankverpakkingen (19%).

Burgers ervaren de de parkeerplaatsen als niet schoon

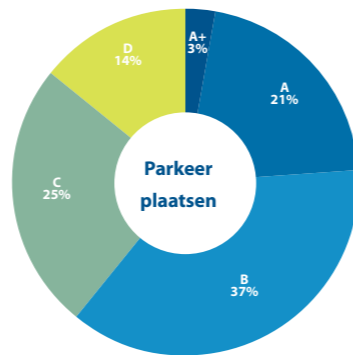
De beleving van burgers strookt met de feitelijke situatie. Zij ervaren parkeerplaatsen als de minst schone locaties. Maar terwijl de objectieve situatie iets verbeterde, verslechterde de beleving. Burgers zeggen er meer afval waar te nemen dan voorheen. Bijna 60% vindt deze locaties dan ook niet schoon. Bijna driekwart van de Nederlanders zegt zich te ergeren aan de rommel op parkeerplaatsen.

A+ zeer schoon
 A schoon
 B matig schoon
 C vuil
 D zeer vuil

De gemiddelde verdeling over de vijf schoonheidsgraden voor grof zwerfafval.

De correlatie van de beleving van parkeerplaatsen met de algemene schoonheidsperceptie en daarmee de prioriteit om actie te ondernemen, is ook toegenomen.

A+ zeer schoon
 A schoon
 B matig schoon
 C vuil
 D zeer vuil

De gemiddelde verdeling over de vijf schoonheidsgraden voor fijn zwerfafval.

In de praktijk: succesvolle campagne in Drenthe

In Drenthe is vorig jaar succesvol campagne gevoerd tegen het zwerfafval op parkeerplaatsen/tankstations bij Beilen en Zuidwolde, in nauwe samenwerking met de politie. Promotieteams vroegen duizenden automobilisten naar hun mening en eigen weggooiedrag. De beheerder meldde in de campagneperiode honderd illegale dumpingen bij de politie, die diverse daders kon opsporen en beboeten. Tegelijkertijd liep er een

geslaagde proef met een zogenoemde 'driveby-afvalbak', waarbij automobilisten hun afval vanuit de auto konden weggooiden. Resultaat: 15% minder zwerfafval, ofwel 2000 kilo per maand.

Focusprogramma en OV-gebieden

Het Focusprogramma biedt producten, hand-leidingen en werkmethodes om het zwerfafval op parkeerplaatsen aan te pakken. Op www.samenwerkernaaneenschonernederland.nl is onder meer het volgende te vinden:

- Leidraad afvalbakken
- Ontwerpwijzer zwerfafval
- Onderzoek Stichting Nederland Schoon naar oorzaken van vervuiling bij verzorgingsplaatsen

Meer info

Op www.samenwerkernaaneenschonernederland.nl/gemeenten en beheerders/kennisbank vindt u

- Leidraad afvalbakken
- Ontwerpwijzer zwerfafval
- PM onderzoek NLS

4 | Zwerfafvalbestrijding: een leidraad voor gemeenten

16 miljoen Nederlanders, 8 mentaliteitsprofielen

Veel Nederlanders vinden ons land niet schoon en ergeren zich daaraan. Anderen laat het koud of, erger: gooien zélf afval op straat. Uit onderzoek van Motivaction uit 2009 blijkt dat de beleving en het gedrag rond zwerfafval zijn toe te wijzen aan bepaalde sociale milieus. Zo ergeren 'traditionele burgers' zich het meest en veroorzaken het minste zwerfafval. En zijn het vooral de 'gemaksgeoriënteerden' en 'opwaarts mobielen' die zich slordig gedragen. Dit inzicht kan behulpzaam zijn in de aanpak van zwerfafval, het aanspreken van mensen op gedrag of bij het aansporen van burgers om te participeren in het opruimen van zwerfafval.

Inspelen op onderliggende mentaliteit

Beleving, opvattingen en (weggooi)gedrag zijn vooral een mentaliteitskwesitie. Leeftijd, geslacht, woonplaats of inkomen spelen een veel kleinere rol, zeker in deze tijd van globalisering, individualisering en nieuwe media. Gemeenten die hun burgers tot schoner gedrag willen bewegen, doen er dus goed aan vooral in te spelen op de onderliggende mentaliteit van bepaalde bevolkingsgroepen. Hiertoe heeft onderzoeks-

bureau Motivaction een model opgesteld dat 16 miljoen Nederlanders opdeelt in acht 'mentaliteitsprofielen', elk met hun eigen specifieke opvattingen en levensstijl. Deze profielen zijn vergeleken met de resultaten uit de belevingsmeting. Hieruit blijkt dat er onderscheid te maken is tussen de verschillende profielen en houding en gedrag ten aanzien van zwerfafval. Deze kennis kan de effectiviteit van de aanpak van zwerfafval, als het gaat om campagnes met betrekking tot gedragsverandering of burgers aansporen tot participatie in het opruimen van zwerfafval, aanzienlijk vergroten.

De mentaliteitsprofielen:

Traditionele burgerij (16% van de Nederlanders)

Moralistische, plichtsgetrouwe en op de statusquo gerichte burger die vasthoudt aan tradities en materiële bezittingen. 16% van de Nederlanders behoort tot deze categorie..

Moderne burgerij (22%)

Conformistische, statusgevoelige burgers die het evenwicht zoeken tussen traditie en moderne waarden als consumeren en genieten.

Gemaksgeoriënteerden (10%)

Passieve consumenten die streven naar een onbezorgd en comfortabel leven.

Opwaarts mobielen (13%)

Carrièregerichte individualisten die waarde hechten aan sociale status, nieuwe technologie bezit, risico en spanning.

Postmaterialisten (10%)

Maatschappijkritische, milieubewuste idealisten, gericht op beleving en zelfontplooiing en gekant tegen sociaal onrecht en opkomen voor het milieu.

Postmoderne hedonisten (11%)

Pioniers van de 'belevingscultuur' met een experimentele levensstijl gericht op het doorbreken van morele en sociale conventies.

Nieuwe conservatieven (8%)

Behoudende, welvarende burgers die hechten aan bezit; vóór technologische vernieuwing, tégen sociale en culturele veranderingen.

Kosmopolieten (10%)

Succesvolle, moderne wereldburgers; open, kritisch en gericht op ontplooiing, succes en genieten.

De grootste 'vervuilers' zijn opwaarts mobielen en gemaksgeoriënteerden

Opwaarts mobielen zijn de belangrijkste veroorzakers van zwerfafval. Ze storen zich weinig aan zwerfafval (wel aan files) en vinden hun eigen gedrag ook niet asociaal. Ook gemaksgeoriënteerden zijn belangrijke 'leveranciers', maar ergeren zich - merkwaardigwijs - wel aan. Opruimen vinden ze een taak van de overheid. De traditionele burgerij, postmaterialisten en nieuwe conservatieven vertonen het schoonste gedrag. Conclusie: afval op straat gooien komt vooral voort uit onverschilligheid, gemakzucht en 'haast'.

De traditionele burgerij ergert zich het meest

De traditionele burgerij ergert zich het meest aan zwerfafval en het asociale gedrag van de veroorzakers. Ook de postmaterialisten storen zich bovengemiddeld vaak. Postmoderne hedonisten, kosmopolieten en de moderne burgerij tillen er veel minder zwaar aan. De opwaarts mobielen halen er helemaal hun schouders over op.

Vooral de traditionele burgerij ruimt zelf op

De moralistische, plichtsgetrouwe traditionele burger ergert zich, maar is ook de eerst die zelf de bezem pakt om de buurt schoon te vegen. Postmodernisten zijn vooral uit idealisme zuinig op hun omgeving. En ook de nieuwe conservatieven steken snel de handen uit de mouwen, omdat het zo 'hoort'. De opwaarts mobilen en kosmopolieten zijn het minst bereid om op te ruimen.

Aanpak aan de hand van mentaliteitsprofiel loont

Aan de hand van de mentaliteitsprofielen kunnen gemeenten doelgericht inspelen op de mentaliteit en opvattingen van specifieke bevolkingsgroepen, bij voorkeur op de locaties waar die het makkelijkst zijn te bereiken. Oproepen tot opruimacties krijgen vooral respons in plaatsen en wijken met veel traditionele burgers, postmaterialisten en welgestelde nieuwe conservatieven. Terwijl opwaarts mobilen hun gedrag wellicht veranderen door een stevige waarschuwingcampagne langs de snelwegen en op stations, in combinatie met adequate handhaving. Postmoderne hedonisten en kosmopolieten wonen vooral in 'de stad'. Met gerichte campagnes en acties, voorzien van de juiste 'toon' en 'triggers' kunnen ook zij nu wellicht wél tot schoner gedrag worden gebracht.

Enkele tips:

- Stem uw beleid en campagnes af op de kenmerken van de groepen die u wilt bereiken.
- Spreek burgers aan op hun specifieke (on)gevoeligheden. Traditionele burgers zijn veel gevoeliger voor 'moraal' dan gemak-georiënteerden, kosmopolieten en opwaarts mobilen.
- Pas maatregelen en campagnes aan bij de omgeving waar de bevolkingsgroepen wonen, werken, recreëren en reizen. Burgers bereikt u vooral thuis, op het werk of in het winkelcentrum. Stations en uitgaanscentra lenen zich goed voor acties richting opwaarts mobilen, kosmopolieten, en postmoderne hedonisten.

De uitgebreide resultaten en aanbevelingen van het onderzoek van Motivaction naar mentality en zwerfafval zijn te vinden op de website www.gemeenteschoon.nl. Meer informatie over de mentalitymilieus vindt op de website van Motivaction.

Colofon

Gemeente Schoon

'Nederland steeds schoner' is een uitgave van NL Milieu en Leefomgeving in het kader van Gemeente Schoon. NL Milieu en Leefomgeving voert Gemeente Schoon uit in opdracht van de VNG. Alle instrumenten vindt u op: www.gemeenteschoon.nl/gemeenten/kennisbank

Voor advies of hulp: bel Helpdesk Afvalbeheer

Wilt u advies of ondersteuning bij het voorkomen en bestrijden van zwerfafval in uw gemeente? Neem dan contact op met Helpdesk Afvalbeheer van NL Milieu en Leefomgeving: Tel. (088) 602 79 79 (elke werkdag van 9.00 - 12.00 uur). Per mail zijn we de hele dag bereikbaar: afvalbeheer@agentschapnl.nl.

Deze publicatie is opgesteld op basis van de resultaten van verschillende, vanuit het Impulsprogramma Zwerfafval, geïnitieerde onderzoeken. Het Impulsprogramma zwerfafval was een samenwerkingsverband tussen het ministerie van VROM, VNO-NCW en VNG om te komen tot een schoner Nederland. Het Impulsprogramma werd uitgevoerd door Stichting Nederland Schoon en Agentschap NL (voorheen Senternovem). In 2010 is het Impulsprogramma vervangen door het Focusprogramma.

Uitkomsten in dit onderzoek zijn tot stand gekomen met behulp van de volgende onderzoeken. Bureau Oranjewoud meet vier keer per jaar de objectief zichtbare hoeveelheid zwerfafval op straat op meer dan 1.000 plekken in heel Nederland. Bureau Motivaction vraagt vier keer per jaar 1.000 burgers naar hun 'beleving' van zwerfafval. Bureau Tauw heeft een onderzoek uitgevoerd naar de verschillen tussen de objectief gemeten hoeveelheid zwerfafval en de subjectieve zwerfafval beleving op 80 locaties in Nederland.

Publicatienummer: 1FPZA1001, Agentschap NL

ISBN: **Dit komt nog!**

NL Milieu en Leefomgeving

Croeselaan 15

Postbus 8242

3503 RE Utrecht

Telefoon: (030) 214 79 79

Samen werken aan een Schoner Nederland